

Foto 2. Op de grond gevallen spermapakketje

voor hij zijn spermapakketje wilde afzetten, duwde ze hem weg, zodat de bevruchting mislukte (zie foto). Een dag later zag ik ditzelfde vrouwtje met het grotere mannetje paren, en van dit mannetje accepteerde zij het spermapakketje wel. Het kleine mannetje ging ook naar H1 om te proberen daar met een van de twee vrouwtjes te paren. Een vrouwtje liet dit wel toe, maar ook dit vrouwtje wilde zijn sperma niet ontvangen en duwde hem weg, waarbij het spermapakketje op de grond viel. (zie foto's). Met het grotere mannetje paarde ze wel normaal....! En ook het tweede vrouwtje heeft met het grotere mannetje gepaard. Zij had nog

maar kort een nieuw aangegroeide staart, was erg schuw en verdween heel bescheiden met hem in een holletje. Daarna beet en duwde het andere vrouwtje haar wel aan de kant, maar ze gingen daarna wel samen liggen zonnen. Weer een dag later zag ik het kleine mannetje opnieuw paren met het vrouwtje op H2 en toen accepteerde ze hem wel helemaal, maar dit deed ze dus pas nadat ze al eerder met het grotere mannetje had gepaard. Voor mij was het wel goed opletten, snel van het ene heuveltje naar het andere heuveltje lopen en vooral goed luisteren naar geritsel, want dan was er actie! Maar het geduld en de moeite waren zeker de moeite waard, wat een prachtige waarnemingen!

Foto 3. Het vrouwtje heeft net het kleinere mannetje van zich afgeduwd

Onverwachte vindplaatsen: reptielen bij het stuifzand

Tekst en foto Wim de Wild

Reptielen associeer je meestal meteen met een bepaald habitattype. Toch is het goed ook af en toe eens op andere plekken rond te spieden. Dat kan tot onverwachte ontmoetingen leiden, zoals Wim de Wild deze zomer ervoer.

Onlangs heb ik op verzoek van een boswachter van Staatsbosbeheer een kapvlakte bij het Kootwijkerzand bekeken op het voorkomen van reptielen. Dit voormalige naaldbos op stuifzand wordt omgevormd tot zandverstuiving zoals het overige deel van het Kootwijkerzand. Langs de randen van het stuifzand heeft de wind minder vat op het zand

en is het 'vastgelegd': er is een ijle, zeer droge heidevegetatie met verspreid staande pollen struikheide en korstmossen. Het is er te droog voor pijpestrootje, op enkele plekjes langs paden na, waar de bodem iets verdicht is. Kenmerkend voor deze stukjes hei is de jeneverbes, en bijzondere dieren als de nachtzwaluw. Ook is er een grote insectenrijkdom. Het was voor mij een opmerkelijke waarneming om op zo'n plekje meerdere levendbarende hagedissen te vinden, en bovendien een zonnende adder! Daarnaast hopte ook nog een heikikker door een droge geul. Deze dieren lagen allemaal op hetzelfde, piepkleine stukje heide aan de (voormalige) bosrand. Uit oude gegevens –eind jaren '80- blijkt dat langs dat bos vroeger ook adders zijn waargenomen. Zelfs naar Veluwe maatstaven

is dit toch een opmerkelijke vindplaats voor deze vochtminnende soorten. Elders op de Veluwe kun je ook wel adders en levendbarende hagedissen vinden op gortdroge heide, maar in mijn ervaring is dan meestal wel wat vochtiger terrein, zoals *Calluna-Erica* heide met pijpestrootje, in de buurt te vinden. Ook op zo'n droog terrein bij Radio Kootwijk vond ik ruime aantallen van de levendbarende hagedis, in gezelschap van zandhagedis, hazelworm en weer adder. Ook hier was een bos in de nabije omgeving. Het lijkt erop dat het relatief vochtige microklimaat van het bos een onderdeel vormt van de habitat van deze dieren; de heide zelf is extreem droog en ook de temperatuurverschillen zijn uitermate groot. De levendbarende hagedis heeft bovendien ook de neiging tot pionieren: er zijn populaties in

de open plekken in de bossen bekend, van waaruit deze soort nieuw gebied kan bezetten. Aangevuurd door deze waarnemingen ben ik ook andere randen van het Kootwijkerzand gaan bezoeken. Op twee plaatsen kwamen zowel gladde slang als levendbarende hagedis voor, op andere plaatsen levendbarende en een enkele zandhagedis. Een keer heb ik ook langs een bosrand een hazelworm gevonden. Ik heb nog lang niet genoeg bezoeken gebracht om een compleet beeld van de herpetofauna te hebben. Van de meeste soorten, zeker van de hazelworm, verwacht ik nog wel meer vindplaatsen. Ik ben verder wel benieuwd naar wat andere zandverstuivingen en droge bosranden te bieden hebben.

Onverwachte waarnemingen van reptielen aan de randen van het stuifzand

EEN LEUK INITIATIEF **30 GPS'jes van en voor het goede doel**

Gerrit Kolenbrander, RAVON afdeling Gelderland, hoorde dat zijn voormalige werkgever een potje had voor goede doelen. Met succes deed hij een beroep hierop voor de aanschaf van GPS'jes voor het RAVON veldwerk.

Sinds drie jaar ben ik met vervroegd pensioen, na ruim 30 jaar gewerkt te hebben bij British American Tobacco in Zevenaar. Voor RAVON ben ik nu regiocoördinator in Gelderland. Een oud-collega en buurtgenoot, Alex Vister, had me al eens gevraagd om een traject waar hij samen met zijn zoons zou kunnen gaan monitoren. Nu kwam er een mooi traject vrij in de Rijnstrangen. Zo kwam het dat ik dit voorjaar met hem bij de Jezuïtenwaai bij Groessen liep. Hij is opgegroeid in dit gebied

en wil zijn kinderen ook graag betrekken bij wat er in de omgeving leeft. Bij de eerst poel haalden we naast een kam- en kleine watersalamander ook nog een Alpenwatersalamander (nog niet eerder uit deze omgeving gemeld!) uit het water. Zo konden ze wel heel mooi de verschillen zien! Naast deze soorten komen poelkikker, bastaardkikker, bruine kikkers en gewone pad in dit gebied voor. Alex was enthousiast en wilde meteen een goed net gaan kopen. Maar